

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΡΔΑΜΕΡΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ ΒΑΡΝΗΣ ΖΑΧΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟΘΕΟΥ

Α'

Ἀρδαμερίου Διονύσιος Δαπόντες.

Ὁ ἐπίσκοπος Ἀρδαμερίου Διονύσιος, ἐκ τῆς γνωστῆς ἐν Ἄνδρῳ οἰκογενείας Δαπόντε, ἤκμασε τελευτώσης τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, συγκαταριθμούμενος μεταξὺ τῶν ἐπὶ μαθήσει ἐπισήμων¹.

Ἐν τῇ ἐκδοθείσῃ τῷ 1815 Ἀπολογία ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ Κλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀναγινώσκομεν περὶ τοῦ ἱεράρχου τούτου τὰ ἑξῆς:

«Ὁ ἅγιος Ἀρδαμερίου ἐδίδαξε τὸν ἀδελφόν του αὐτός, καὶ ἔπειτα, συστήσας σχολεῖον, τὸν διώρισε διδάσκαλον τοῦ σχολείου τούτου· εἶνε ὅχι μόνον προστάτης ἢ θεοφιλία του, ἀλλὰ καὶ διδάσκαλος, συμβουθῶν τὸν ἀδελφόν του. Τοιαῦται σπάνια ἀρετὰι στολιζοῦσι τὴν σήμερον τοὺς ἀρχιερεῖς μας· ἦτον εὐχῆς ἔργον ἂν ἐλάβανον τὸν κόπον ὅσοι τοὺς πλησιάζουσι πεπαιδευμένοι νὰ γράφωσι τοὺς βίους των ὅπως ἐκδίδονται διὰ τοῦ τύπου καὶ μετὰ θάνατον αὐτῶν. Ἄν ἡ μετριοφροσύνη τῶν ἁγίων Ἀρχιερέων δὲν συγχωρῆ νὰ γνωστοποιῶνται αἱ ἀρεταὶ των, τοῦτο καὶ μόνον τὸ εἶδος τῆς ἀρετῆς των, τὴν πρόνοιαν ὅπου οἱ ἔνδοξοι οὗτοι ἄνδρες δείχνουσιν εἰς τὸ νὰ φωτίσῃ ἕκαστος τὸ ποιμνιόν του, ὡς μᾶς συγχωρήσωσι νὰ τὴν κηρύξωμεν, ἐπειδὴ ἀρετὴ, διεγείρουσα ἄμιλλαν, καὶ προξενούσα ὄφελος δὲν πρέπει νὰ κῆται κρυμμένη»².

Τοῦ Ἀρδαμερίου Διονυσίου τοῦ Δαπόντε ἐπιστολὰς δύο πρὸς Σέρ-

1. «Διονύσιος Δαπόντες, Ἀντριώτης, ὁ Ἀρδαμερίου νῦν, εἰς τῶν ἐπισκόπων καὶ αὐτὸς τοῦ Θεσσαλονίκης, καὶ τοῦτος ἐπίσημος διὰ μάθησιν». *Καισαρίου Δαπόντε*, Κατάλογος ἱστορικός τῶν καθ' ἡμᾶς χρηματισάντων ἐπισήμων Ῥωμαίων καὶ τινῶν μεγάλων συμβεβηκότων· καὶ ὑποθέσεων, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ χιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἔτους ἕως τοῦ ἐνεστῶτος ὀγδοηκοστοῦ. Ἐν Μεσαιωνικῇ Βιβλιοθήκῃ *Κ. Ν. Σάθα*, τ. Γ', σ. 110.

2. Ἀπολογία Ἱστορική καὶ Κριτικὴ ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ Κλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν συκοφαντιῶν τοῦ Νεοφύτου Δούκα, συγγραφεῖσα παρὰ *Κυρίλλου Κ.* κατ' ἐπίμονον ζήτησιν τῶν ὁμογενῶν. Πίσση, 1815, σ. 75—76.

γιον τὸν Μακρᾶτον¹, ἀναφερομένως εἰς τὴν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶ-
νος συνταράττουσαν τὸ ἀγιώνυμον ὄρος σφοδρὰν ἔριδα καὶ διχοστασίαν
περὶ τοῦ ζητήματος τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως, ἐδημοσίευσεν ὁ Μα-
νουὴλ Ἰ. Γεδεών ἐν τῇ πραγματείᾳ του «Ἐτεροδοξασκαλεῖται ἐν τῇ
Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν "Ἀλωσιν»².

B'

Βάρνης Ζαχαρίας.

Ὁ Βάρνης Μητροπολίτης, Ὑπέρτιμος καὶ Ἐξάρχος Μαύρης Θα-
λάσσης Ζαχαρίας, ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ 1819 ἐνεργὸν μέλος τῆς Φιλικῆς
Ἑταιρείας. Τὸ ἀφιερωτικὸν δὲ πρὸς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν γράμμα
του ἔχει ὡδε, συμβολικῶς συντεταγμένον :

Εὐγενέστατε καὶ ἀξιάγαστε κύριε Ἰωάννη !

Ὁ κοινὸς φίλος κύριος Βασίλειος Ματθαιουδάκης, τρίτον ἤδη δια-
βαίνων ἐντεῦθεν, εἰδέασέ με, ἐπαποροῦντα ὄλως καὶ ἀχθόμενον σφό-
δρα, τὰ περὶ τῆς παμποθήτου μοι αὐτῆς ὑγείας καὶ δὴ καὶ οὖς κατα-
βάλλει φιλοτίμους κόπους ὑπὲρ τῆς συστάσεως τοῦ νέου ἤδη σχο-
λείου. Καὶ τῆς ἐφετῆς μοι δ' αὐτῆς ὑγείας ἢ εὐφρόσυτος ἀγγελία, καὶ
ἢ κοσμοπόθητος ἀνόρθωσις τοῦ κοινωφελεστάτου τούτου σχολείου, το-
σαύτης μὲ ἐνέπλησαν χαρᾶς ἀμφοτέρα, ὥστε καὶ λέγειν καὶ γράφειν
ἀδυνατῶ. Εὐχομαι δὲ ἐκ βάθους καρδίας, ὅπως, τῇ παναλκεστάτῃ τοῦ
μεγάλου Θεοῦ ἀντιλήφει καὶ ἀρωγῇ, ἀνοίξῃ ὅσον οὐπὼ τὸ μέγα καὶ
κοσμοχαρμόσυνον τοῦτο σχολεῖον, τῆς οἰκουμένης ὅλης τὸ σέμνωμα καὶ
γνώρισμα, καὶ τῶν μαθητιῶντων τὸ ἀπαράμιλλον κέρδος καὶ καύχημα.

Διψῶ σφόδρα, ἵνα μετὰ τοῦ κεκαυτηριασμένου ζήλου μου συνεισε-
νέγκω καὶ μικρὰν βοήθειαν πρὸς ἐντελῆ καὶ ταχεῖαν περαίωσιν τῆς
ἀγαθῆς ταύτης προθέσεως. Ἄλλὰ πένης ποιμὴν, μικροῦ καὶ πενεστάτου
ποιμνίου προεστηκώς, τῆς ἐξηπορημένης Βάρνης μητροπολίτης, ὑπε-
ράντλοις χρέεσι καταγχόμενος, τί ἂν ποιήσειεν ; Ἄν ποτε ἢ κοινῇ

1. Περὶ Σεργίου Μακρᾶτου ἐπιθι : *Κ. Ν. Σάθα*, Μεσαιωνικὴ Βιβλιο-
θήκη, τ. Γ', σ. οα—πε', ῥγ'—ρδ' καὶ ῥστ'—ῥιγ'.—*Α. Π. Βρετοῦ*, Νεοελλη-
νικὴ Φιλολογία, μέρος Β'. σ. 300.—*Κ. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων*, Τὰ
Σφξόμενα Ἐκκλησιαστικὰ Συγγράμματα, τ. Α', σ. 477, 511 καὶ 581—2.—
Γεωργίου Ι. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς ἢ Ἑλληνικὸν Θέατρον, σ. 524—5.—Πε-
ριοδ. «Χρυσάλλις», τ. Δ', σ. 579.—*Κ. Ν. Σάθα*, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σ.
629—630.—*Διονυσίου Θερεϊανοῦ*, Ἀδαμάντιος Κοραῆς, τ. Α', σ. 46.

2. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» Κων]πόλεως. τ. Γ', σ. 671.

μήτηρ καὶ εὐεργέτις, ἡ τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, εἰς νοῦν λάβη-
~~ταις πρὸς αὐτὴν εἰλικρινεῖς ἐκδουλεύσεις μου, τῆς ζωῆς μου τοὺς κιν-~~
~~δύνους δι' οὓς κατέβαλον καὶ καταβάλλω κόπους ὑπὲρ αὐτῆς δυσφο-~~
~~ρήτους, (καὶ τοι προσεγγίζων ἤδη τοῖς ἐν ἡλικίᾳ πεντήκοντα ἔτεσι),~~
 τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐκ νεότητός μου προσγινομένης μοι καταστάσεως,
 ἣν ἐκὼν ἀέκων ἀπέδωκα εἰς χρέη τοῦ αἰοιδίμου προκατόχου μου καὶ ἀπε-
 φορτισάμην ἐν τούτῳ τὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις ὄφειλεν ἀποδοῦναι ταῦτα
 τοῖς δανεισταῖς· εἰ γοῦν ταῦτα πάντα διαλογισαμένη ἡ Ἐκκλησία καὶ
 ἀνακριναμένη ἐπιβοήσῃ μοί ποτε τὸ: «Εὖ δούλε, ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ
 ὀλίγων ἡς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σὲ καταστήσω», προβιβάξουσά με κα-
 νονικῶς ἐν μητροπόλει εὐκαταστάτῳ τε καὶ λαμπρᾷ, τότε οὐ μόνον ἐλ-
 τῷ ἀνορθωθησομένῳ ἤδη κοσμοποθήτῳ καὶ κοινωφελεῖ σχολεῖῳ, ὅση
 μοι δύναμις, βοηθήσω, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν τῇ δυστυχεῖ πατρίδι μου Ἄν-
 δρῳ ἀρτιγενὲς μικρὸν σχολεῖον ὄμμασιν εὐεργετικοῖς προσβλέψω, παρ'
 οὗ ἀπητούμην βοήθειαν, ἀρχιμανδρίτης ὢν ἔτι, καὶ ὑποσχεθεῖς, ἐψευ-
 σάμην ἔπειτα, ἀρχιερεὺς γενόμενος, ὑπ' ἀπορίας.

Παρουσιάζων οὖν, φίλτατε, ἐπὶ τὸ παρὸν τὸν ὑπὲρ τούτου μόνου
 ζήλόν μου τὸν διακαῆ καὶ τὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς μου τὴν ἀνεκκάλητον,
 μένω ἑσσεῖ

αωιβ' τῇ ιζ' τοῦ δεκεμβρίου

τῆς πεφιλημένης μοι σῆς εὐγενείας εὐχέτης ἔνθερμος πρὸς Θεόν

Ζαχαρίας Μητροπολίτης (τὸ σημεῖον) ¹.

Ποῖον τὸ οἰκογενειακὸν ἐπώνυμον τοῦ περὶ οὗ πρόκειται Μητροπο-
 λίτου Βάρνης Ζαχαρίου καὶ ἐκ τίνος οὗτος τμήματος τῆς Ἄνδρου κατή-
 γετο, ἀγνοοῦμεν. Ἐπίσης ἀγνοοῦμεν τὰς περαιτέρω τύχας αὐτοῦ, καθὼς
 καὶ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου του. Ἀλλὰ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι τῷ 1820
 ἐχειροτονήθη Μητροπολίτης Βάρνης ὁ ἐπίσης Ἄνδριος τὴν πατρίδα
 Φιλόθεος, ἀγόμεθα εἰς τὸ ἀναγκαῖον συμπέρασμα ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ
 τούτῳ ὁ Μητροπολίτης Ζαχαρίας ἦ ἔτελεύτησεν, ἢ μετετέθη, κατὰ τὴν
 τοσοῦτον διακαῶς ἐκφραζομένην ἐπιθυμίαν του, εἰς ἄλλην Μητρόπολιν,

1. Ἰωάννου Φιλήμονος, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπα-
 ναστάσεως, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1859, σ. 339—340.—Δ. Π. Πασχάλη, Ἱστο-
 ρία τῆς νήσου Ἄνδρου, τ. Β', ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 362 καὶ 374. Διὰ τοῦ
 ἀναφερομένου ἐν τῇ ἐπιστολῇ Σχολεῖου ὑπονοεῖται ἡ πατρὶς, ὑπὲρ ἧς τὰ
 μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ὄφειλον νὰ θυσιάσωσι καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν
 των. Πρβλ. Καρόλου Μενδελσῶνος Βαρθόλδου, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τ.
 Α', σ. 188 τῆς ἑλλην. μεταφρ. Ἀγγέλου Σ. Βλάχου.

πιθανῶς τὴν τῆς Βερροίας, διότι τῷ 1821 ἀναφέρεται Μητροπολίτης Βερροίας Ζαχαρίας.

Γ'

Βάρνης Φιλόθεος Καρκάκης.

Ὁ Βάρνης Φιλόθεος ἐχειροτονήθη ἐν ἔτει 1820, διατελὼν τέως Μέγας Ἀρχιμανδρίτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διεδέχθη τὸν ἐπίσης Ἄνδριον Μητροπολίτην Βάρνης Ζαχαρίαν.

Εἶνε ἐκ τῶν ὀλίγων ἱεραρχῶν, τῶν ὁποίων γινώσκομεν τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα. Ἐλέγετο Καρκάκης. Μὲ τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο, ἦτοι ὡς πρῶην Βάρνης Φιλόθεος Καρκάκης, σημειοῦται ἐν τῷ Καταλόγῳ τῶν ἀδελφῶν τῆς ἐν Γαυρείῳ Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἢ Ἀγίας ἐν ἔτει 1836, μαρτίου 30. Ἦτο τότε ἡλικίας ἐτῶν 64, μοναχὸς δ' ἐκάρη ἐν τῷ Μοναστηρίῳ τούτῳ κατὰ τὸ ἔτος 1789. Ἄλλ' οὐδεμίαν εἶχε συγγένειαν μετὰ τοῦ συγχρόνου τοῦ Μητροπολίτου Ἄνδρου Διονυσίου Καρκάκη. Γνωστοῦ δ' ὄντος ὅτι κατέκει εἰς Πιτροφὸν παρὰ τῷ ἐκεῖ ἀνεψιῷ του Ἰωάννη Κακαρούχα, φαίνεται ὅτι κατήγετο ἐκ τῶν χωρικῶν Καρκάκηδων τῆς Ἄνδρου.

Ὁ Βάρνης Φιλόθεος φέρεται καὶ αὐτὸς ὑπογεγραμμένος ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἀφορισμῷ, ὅστις κατ' ἐπιταγὴν τῆς Ὑ. Πύλης ἐξεδόθη τὸν μάρτιον τοῦ 1821 κατὰ τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἱεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος ἐπὶ τοῦ ἔθνομάρτυρος οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. Εἰς τὸν ἀφορισμὸν τοῦτον εἶνε συνυπογεγραμμένοι καὶ ἕτεροι εἴκοσι καὶ εἰς μητροπολίται μετὰ τῶν πατριαρχῶν τοῦ τε προμνημονευθέντος Γρηγορίου Ε' Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων Πολυκάρπου. Οἱ λοιποὶ συνυπογράψαντες μητροπολίται ἦσαν ὁ Καισαρείας Ἰωαννίκιος, ὁ Νικουηδείας Ἀθανάσιος, ὁ Δέρκων Γρηγόριος, ὁ Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος, ὁ Βιζύης Ἱερεμίας, ὁ Σίφνου Καλλίνικος, ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος, ὁ Νικαίας Μακάριος, ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, ὁ Βερροίας Ζαχαρίας, ὁ Διδυμοτείχου Καλλίνικος, ὁ Ρέοντος καὶ Πραστοῦ Διονύσιος, ὁ Κυζίκου Κωνσταντίος, ὁ Χαλκηδόνος Γρηγόριος, ὁ Τυρνόβου Ἰωαννίκιος, ὁ Πισιδίας Ἀθανάσιος, ὁ Δρύστας Ἀνθιμος, ὁ Σφιζοαγαθουπόλεως Παΐσιος, ὁ Φαναρίου καὶ Φαρσάλων Δαμασκηνὸς καὶ ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἀρτῆς Ἀνθιμος †.

1. Ν. Σπηλιάδου, Ἀπομνημονεύματα συνιαχθέντα διὰ τὴν χρησιμεύωσιν εἰς τὴν νέαν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1851. σ. 49—56.—Γ. Π. Ἀγγελοπούλου καὶ Γ. Γ. Παπαδοπούλου, Τὰ κατὰ τὸν αἰοδιμον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε', τ. Α', σ. 235—241, 247—8, 249—255 καὶ 256.

Εἶνε γνωστόν, ὅτι ὁ ἀνόσιος οὗτος κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἀφορισμὸς ὑπέβηεν ἔργον ἐσχάτης ἀνάγκης, ἐγένετο δὲ κατ' ἐπιβίην καὶ καθ' ἐπιβίβησιν τῆς Ἰ. Πύλης, εἰς τὴν ὑπεδείχθη παρά ξένης, δυσμενῶς πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα διακειμένης δυνάμεως. Πλὴν δὲ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ὑπογραψάντων αὐτὸν ὑπέστησαν μετ' ὀλίγον τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, καθαγιασάντες τὸν Ἀγῶνα διὰ τοῦ ἀφειδῶς ρεύσαντος αἵματός των. Ἀλλὰ καὶ μέχρι σήμερον ἀναγινωσκόμενος ὁ πλήρης ἀρῶν καὶ ἀνατολικῆς ἐμφάσεως ἀφορισμὸς οὗτος ἐμποιεῖ φρίκην.

Ὁ ἀφορισμὸς καὶ τὸ ἀνάθεμα εἶνε πράξεις ἄντικρυς ἐναντίαι πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅστις εἶνε θρησκεία ἀγάπης, ἐνῶ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ παλαιὰ ψευδῆ ἔθνηκα θρησκειώματα ὁ ὀρθὸς λόγος ἤρκει πολλάκις ὅπως ὁ ἱερεὺς ἐνόησῃ, ὅτι ἀνοίκειον τῇ ἱερωσύνῃ τὸ καταρᾶσθαι καὶ ἀναθεματίζειν. Γνωστὸν δ' εἶνε, ὅτι ἡ ἱερεία Θεανῶ ἠρνήθη ν' ἀπαγγεῖλῃ τὸν κατὰ τὸ παλαιὸν τῶν Ἑλλήνων θρησκειώμα ἐκδοθέντα ἐν Ἀθήναις κατὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀφορισμόν.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ χριστιανισμοῦ ἀφωρίζοντο, ἦτοι ἀπεχωρίζοντο τῆς ἀδελφότητος τῶν πιστῶν, οἱ μὴ ἀποδεχόμενοι τὸν χριστιανισμόν καὶ πρὸς τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπιστοῦντες. Καὶ τοῦτο ἦτο δικαίωμα καὶ καθήκον τῆς χριστιανικῆς κοινότητος, οὐδὲν ἐνέχον τὸ παράλογον. Μετέπειτα δέ, ὅταν τὰ κοσμικὰ πάθη ἐνεπιλοχώρησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅταν ἐξήφθη τῶν αἰρέσεων ἡ πάλῃ, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ ἀφορισμὸς, τοῦτέστιν ὁ ἀπλοῦς κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἀποχωρισμὸς, περιεβλήθη μορφὴν ἀρᾶς, συμφῶνως πρὸς τὴν ζωρότητα τῆς πάλῃ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Ὅπως ποτ' ἂν ᾔ, ἡ ἐκκλησία εἶχεν εὐλόγως τὸ δικαίωμα νὰ καταδικάσῃ δόγματα πεπλανημένων, καὶ μετ' ἀγανακτήσεως ν' ἀποκόψῃ τῆς κοινῆς τῶν πιστῶν τοὺς διώκτας αὐτῆς, μεταχειριζομένη τὸ πνευματικὸν αὐτῆς κῦρος καὶ ἀποτεينوμένη εἰς τὴν θερμὴν φαντασίαν τῶν πιστῶν αὐτῆς τέκνων.

Ἄλλ' ὁ ἀφορισμὸς ἀποβαίνει ἀποτρόπαιος, ὅταν ἡ ἐκκλησία μεταχειρίζεται τὸ φοβερόν τοῦτο ὄπλον αὐτῆς διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ πολιτικά ἢ ἀστικά καὶ ἐγκόσμια ἐν γένει συμφέροντα. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς τουρκικῆς τυραννίας ἡ ἐκκλησία, περιβεβλημένη καὶ πολιτικὴν καὶ ἀστικὴν ἐξουσίαν, οὐδὲν δὲ κεκτημένη οἶκετον πολιτικὸν μέσον εἰς κύρωσιν καὶ ἐπιβολὴν τῶν τοιοῦτων πράξεων αὐτῆς, ἠναγκάζετο νὰ καταφεύγῃ εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀφορισμοῦ, τὸ μόνον ὅπερ ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ καὶ τοῦ ὀποίου ἐγένετο χρῆσις καὶ ἐνίοτε κατάχρησις, ἀφοῦ μάλιστα οἱ ἀφορισμοὶ ἐξεδίδοντο πολλάκις τῇ διαταγῇ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας.

Δυστυχῶς καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους τούτους χρόνους ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία, λησμονοῦσα ὅτι τὸν εἰκοστὸν διανύομεν αἰῶνα, ἐξετραχλήσθη

ἀναχρονιστικῶς κατολισθήσασα εἰς τὴν λήψιν παρεμπερῶν ἀποφάσεων, ἐξανάψασα, ὡς μὴ ὄφελε, τὸ μεταξὺ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μίσος καὶ καταρρίψασα ἑαυτὴν εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ τὴν συνείδησιν τῶν πιστῶν.

Ἄλλ' ἀναμφιδόλως ὁ ἀνοσιώτατος πάντων τῶν ἐκδοθέντων ἀφορισμῶν εἶνε ὁ ἐναντίον τοῦ ὑπὲρ Ἀνεξαρτησίας ἱεροῦ Ἀγῶνος. Ὁ πατριάρχης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἱεράρχαι ἀρνούμενοι τὸν ἀφορισμὸν θὰ ἐπετάχονον βεβαίως τὸ μαρτύριόν των· ἀλλὰ τὸ μαρτύριον εἶνε γνωστὸν ὅτι δὲν ἐπειράθησαν νὰ ἀποφύγῃσι, τὸ μαρτύριον ὅπερ πολλακις εἶνε γλυκὺ καὶ ἐνίοτε φίλαυτον. Ἡ ἐπανάστασις ὅμως δὲν εἶχεν ἀκόμη παγιωθῆ καὶ τὸ ἠθικὸν μαρτύριον ἦτο ἀνγκυρατὸν, καθιστάμενον πολὺ τοῦ φυσικοῦ φοβερώτερον. Διὸ καὶ πρὸς τῆς ἀγχόνης ἱστάμενοι οἱ ἔθνομάρτυρες ἱεράρχαι δὲν λέγουσιν ἰησοῦτικῶς «ἡ μὲν γλῶσσ' ὁμώμοκεν, ἡ δὲ φρὴν ἀνόμωτος» διὰ νὰ ποιήσωσιν εἰς ἑαυτοὺς ὠφελήματα ἐγκόσμια. Ἄλλ' ἐν ἐκστάσει ὀλοφυρμῶν καὶ θρήνων, ὑποκύπτοντες εἰς ἐμμανῆ τυραννίαν, περιέπουσι τὰ ναυάγια τοῦ ἔθνους ἐν τῇ ἐστίᾳ τῆς πενθούσης ἐκκλησίας. Καθ' ἣν δὲ στιγμήν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὡς εἰς ἄνθρωπος ἐξεχειρόμενον ἀγωνίζεται τὸν ἔσχατον ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα καὶ ὁ οὐρανὸς ἀντηχεῖ πανταχόθεν τοὺς στεναγμοὺς τῶν ἀθῶων τέκνων αὐτοῦ, ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἐξαναγκάζεται ἀμειλίκτως καὶ καθ' ὑπόδειξιν καὶ χριστιανικῆς ἔτι δυνάμεως—πολλαὶ περίοδοι τοῦ ἐγγράφου τοῦ ἀφορισμοῦ λέγεται ὅτι διετυπώθησαν ἐν τῇ Αὐστριακῇ πρεσβείᾳ Κωνσταντινουπόλεως—ἐξαναγκάζεται, λέγομεν, νὰ εὐλογῇ τὴν φιланθρωπίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ νὰ ἐγκωμιάσῃ τὰ προνόμια τῆς ἐλευθερίας, ὅσα ἡ Τουρκία εἶχεν ἐπιδαφιλεύσει εἰς τοὺς Ἕλληνας! Ἄν ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε' καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἱεράρχαι ἤρνούοντο τότε τὸν ἐπιταχθέντα εἰς αὐτοὺς ἀφορισμὸν καὶ ἐκηρύσσοντο ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν, χεῖμαρρος αἱμάτων ἤθελε πλημμυρίσει τὴν Κωνσταντινούπολιν, κοιτίδα καὶ τάφον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ποῖα ποιητοῦ φαντασία δύναται νὰ παραστήσῃ τὴν ἀγωνίαν τῶν ἱερῶν ἐκείνων ἔθνομαρτύρων, παλαιόντων πρὸς τὴν συνείδησιν αὐτῶν, εὐλογούντων ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν ἐπανάστασιν καὶ καταρωμένων αὐτὴν διὰ τῶν χειλέων! Ὡ βεβαίως τὸ ἐν τῇ ἀγχόνῃ ἄλγος ἦτο μὴδὲν πρὸς τὴν μαρτυρικὴν ταύτην βάσανον τῆς ψυχῆς!

Κατὰ τὸν Ἑρσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1828 ὁ μητροπολίτης Φιλόθεος προσέφερεν ἀληθεῖς ὑπηρεσίας εἰς τοὺς πολιορκουμένους τὴν Βάρναν Ἑρσσοὺς καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν ἄλωσιν τῆς πόλεως. Εἰσελθόντας δὲ τοὺς Ἑρσσοὺς ὑπὸ τὸν πρίγκηπα Μεντσικῶφ ἐν Βάρνῃ ὑπεδέχθη ὁ μητροπολίτης Φιλόθεος περιβεβλημένος τὴν χρυσοῦφαντον ἀρχιερατικὴν αὐτοῦ στολήν, ἐπιφωνῶν δὲ τὸ τοῦ Συμεῶνος «νῦν ἀπολύεις τὸν δούλόν σου δέσποτα . . .», πρὸς οὐδὲν λογιζόμενος ὅποια

ἤθελεν εἶναι ἡ θέσις αὐτοῦ μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης καὶ τὴν ἀπαχώρησιν τῶν Ῥώσων¹.

Καὶ ὄντως τῆς εἰρήνης ὑπογραφείσης μετ' οὐ πολὺ ὁ μητροπολίτης Φιλόθεος προεγράφη, μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας κατάρθωσε νὰ σωθῆ δραπετεύσας ἐκ Βάρνης μετημφισμένος. Ἔτυχε τότε ὁ Φιλόθεος τῆς ἰδιαιτέρας ὑψηλῆς εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου, ὅστις πολὺ συνεπάθησε τὸν πολὺν ἐνθουσιώδη ἱεράρχην· διὸ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ προέτρεφεν ἐνθέρμως αὐτὸν νὰ μεταβῆ εἰς Ὀδησσὸν καὶ νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ παρὰ τοῖς ἐγκατεστημένοις εἰς τὴν μεγαλόπολιν ἐκείνην πολυαριθμοῖς Ἑλλησιν ὡς ἡ κορυφὴ τῆς ἀνθούσης Ἑλληνικῆς Κοινότητος, ἀπολαμβάνων ὅλων τῶν τιμῶν ἐκ μέρους τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους καὶ ἐκδεχόμενος γενναίον ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ του ταμείου ἐπίδομα, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ λυπηθῆ κατ' ἐλάχιστον διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐπαρχίας του. Ἐὰν ἦτο ἄλλος ἀποβλέπων εἰς ὕλικὰ ὠφελήματα, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν θὰ ἐδίσταζε καὶ εὐγνωμόνως θ' ἀπεδέχετο τὴν προσφορὰν. Ἄλλ' ὁ μακάριος ἱεράρχης ἐν τῇ ἀγαθότητι αὐτοῦ ὑπέλαθεν ὡς τὸ ὑπέρτατον τῶν ἀγαθῶν ἐὰν ἐπέστρεφεν εἰς τὴν γενέθλιον αὐτοῦ νῆσον, δι' ἣν αἰεποτε ἔτρεφεν ἀπειρον ἀγάπην καὶ νοσταλγίαν, καὶ ὅπου ἐγκατεδίωσεν, ἐν τῇ χωρίῳ Πιτροφῷ, τὰς τελευταίας του ἡμέρας, περιφρονήσας καὶ τύχην λαμπράν, καὶ τιμὰς, καὶ ὕλικὰς ἀπολαύσας οὐκ εὐκαταφρονήτους. Ἡ μόνη δ' ἀμοιβὴ καὶ οὕτως εἰπεῖν ἠθικὴ ἱκανοποίησις, τὴν ὁποίαν ἔλαθεν ἐκ μέρους τῆς Ῥωσσίας, δι' ἣν τὰ πάντα ἐξ εὐγενοῦς ἰδεολογίας ἀπώλεσεν, ἦτο ἡ εἰς αὐτὸν ἀπονομὴ τοῦ παρασήμου τῆς Ἁγίας Ἄννης ἀδαμαντοκολλήτου καὶ οὐδὲν πλέον. Ἐδώρησε δὲ πρὸς τούτοις εἰς αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος πολύτιμον μίτραν χρυσοκέντητον ἐπὶ ἐρυθροῦ ἐπιχνοῦ ὀλοσηρικοῦ. Φέρει ἡ μίτρα αὕτη ἐγκαύστους 8 εἰκόνας Ἁγίων καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς δωδεκάκτινον ἀστέρα ἀποτελούμενον ἐξ 72 ἀδαμάντων. Ἐν τῇ κέντρῳ δὲ τοῦ ἀστέρος εὐρηται σφαῖρα ἀποτελουμένη ἐξ 136 ἀδαμάντων καὶ ἐπὶ τῆς σφαίρας σταυρὸς φέρων ἐκατέρωθεν ἀνά 84 ἀδάμαντας, ἐν τῇ κέντρῳ δὲ δύο σαπφείρους. Βάρους ἐν ὅλῳ 175 δραμίων².

Κατὰ ποῖον ἀκριβῶς ἔτος ἦλθεν ἐν Ἄνδρῳ δὲν γνωρίζομεν. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ 1833 φαίνεται διατρίβων συνεχῶς ἐν τῇ νήσῳ. Ἐν τῇ πρω-

1. Σπυρ. Τρικούπη, Ἱστορ. τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστ., τ. Α'. σ. 258.

2. Τὴν πολύτιμον ταύτην μίτραν ἐκληροδότησεν ὁ αἰδίδιμος Φιλόθεος διὰ τῆς διαθήκης του εἰς τὴν ἐν Γαυρεῖῳ τῆς Ἄνδρου ἱεράν μονὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἢ Ἁγίας, μονὴν τῆς μετανοίας του. Εἰς τὴν ἰδίαν μονὴν ἀφιέρωσε καὶ τὰ ἀρχιερατικά του ἄμφια. Τὴν δὲ μικρὰν περιουσίαν του ἀφίνει εἰς τοὺς ἐν τῇ χωρίῳ Πιτροφῷ οἰκείους του· καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἰωάννου Κακαρούχα, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποίου, κειμένην εἰς τὴν ἐνορίαν τῆς Ἁγίας Μονῆς, κατῴκει. Ἡ διαθήκη του. συνταχθεῖσα τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1842, σφάζεται ἐν τῇ Ἀρχιεῳ τοῦ συμβολαιογράφου Ἄνδρου Μιχαὴλ Ἀθανασίου, ὑπ' ἀριθ. 2.751.

τοκόλλω δὲ τῆς ἐπισκοπῆς Ἄνδρου σφίζεται πρόσκλησις αὐτοῦ ὡς «πρόην Βάρνης» εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐορτὴν τῆς 25 μαρτίου. Κατ' αὐτόγραφον δ' ἐπιστολὴν τοῦ Φιλότητος, φέρουσιν χρονολογίαν «1841 νοεμβρίου 18», οὗτος ὑπεγράφεται «† Βάρνης Φιλότητος εὐχέτης». Ἡ ἐπιστολὴ ἀπόκειται παρὰ τῷ γράφοντι.

Ἦν δὲ ὁ Βάρνης Φιλότητος ἀνὴρ ἀπλοῖκος τὰ ἦθη καὶ ἀγαθώτατος, παιδεύσεως δὲ μετρίας. Ἐν τινι κηδεῖα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Καίρικῶν ἐξεφώνησε λόγον, ἀποτεινόμενος δ' ἐν τέλει εἰς τοὺς παρισταμένους ἔκαμεν ἀφελέστατα τὴν ἐξῆς ἀποστροφὴν: «Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, καὶ ὅσοι πιστεύετε εἰς Χριστὸν καὶ ὅσοι δὲν πιστεύετε, συγχωρήσατε τὸν προκείμενον νεκρὸν» κτλ.

Πότε ἀκριβῶς ἀπέθανε δὲν γνωρίζομεν· ἀλλ', ὡς εἶδομεν, ἀρχομένου τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1842 συνέταξε τὴν διαθήκην του. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐντὸς τοῦ ἔτους τούτου μετέστη εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς Σπέργης.

Ὁ Βάρνης Φιλότητος φέρεται ὑπογεγραμμένος ἐν σιγιλλώδει ἐπὶ μεμβράνης γράμματι τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Ζ' περὶ τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ἐκδοθέντι ἐν ἔτει ἀψήγ', μὴ σημειούμενον κατ' ἀδελφίαν τοῦ μηνός¹. Ὡσαύτως εἶνε ὑπογεγραμμένος κάτωθεν τοῦ κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος 1793, Σεπτεμβρίου κε', σιγιλλίου τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Ζ' πρὸς τὸν μητροπολίτην Παροναξίας Νεόφυτον, δι' οὗ ὁ πατριάρχης ἀπαγορεύει τὴν μετοίκησιν τῶν νησιωτῶν εἰς Ῥωσίαν², καθὼς καὶ ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Ζ' κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος 1793, κατὰ μῆνα δεκέμβριον, ἐπινημήσεως ιδ'. ἐκδοθέντι σιγιλλίῳ, δι' οὗ ἐπικυροῦνται τὰ εἰς τὴν ἐν Ἄνδρῳ πατριαρχικὴν καὶ σταυροπηγιακὴν μονὴν τῆς Ἁγίας ὑπὸ προγενεστέρων πατριαρχῶν παραχωρηθέντα προνόμια καὶ δικαιώματα. Συνοπογράφονται: ὁ Καισαρείας Γρηγόριος, ὁ Ἡρακλείας Μεθόδιος, ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος, ὁ Ἀγκύρας Ἰωαννίκιος, ὁ Ἐφέσου Γρηγόριος, ὁ Ἄρτης Μακάριος καὶ τινες ἄλλοι τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδον ἱεραρχῶν, ὧν τὰ ὀνόματα εἶνε δυσξόμβλητα. Φέρεται ὡσαύτως ὁ Βάρνης Φιλότητος ὑπογεγραμμένος ἐν σιγιλλίῳ περὶ τῆς ἐν Κύπρῳ ἱερᾶς μονῆς τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαιρᾶ, ἐκδοθέντι ἐπὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γερασίμου τοῦ Γ' ἐν ἔτει 1795, κατὰ μῆνα φεβρουάριον, ἐπινημήσεως ιγ'. Ὑπογράφεται δ' οὕτω: † ὁ Βάρνης Φιλότητος³.

¹ Ἐν Ἄνδρῳ, αὐγούστου ἀρχομένου 1928.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

1. Ἀρχεῖα τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» Κων)πόλεως, ἔτ. ΚΒ' (1902), σ. 550.

2. Τὸ πατριαρχικὸν σιγιλλίον ἐξεδόθη ὑπὸ Φλώρον Ἐμμ. Κατσουροῦ ἐν «Νησιωτικῇ Ἐπετηρίδι», ἔτ. Α', τευχ. β' (1918), σ. 239—242.

3. Σίμων Μενάρδου, Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ Μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαιρᾶ. «Ἐπετηρὶς Παρνασσού», ἔτ. 1914, σ. 164.